

пільг відповідає загальносвітовим тенденціям, де сфера оподаткування практично виключає надання пільг, а натомість бізнес отримує підтримку у вигляді грантів і субсидій. В Україні податкові пільги набули великого поширення, що значно зменшує величину бази оподаткування. Найхарактернішими податками, які недонадходять у зв'язку з наявністю пільг є ПДВ і податок на прибуток підприємств. Причини такої популярності податкових пільг в Україні пов'язані з тим, що державі легше надати пільгу у вигляді звільнення від сплати податку, ніж витратити уже зібрані фінансові ресурси на дотації, субсидії чи гранти та з лобіюванням інтересів бізнесу у Парламенті. Щодо введення нових об'єктів оподаткування, то необхідно зауважити, що в Україні, внаслідок високої диференціації доходів, суспільство потребує перенесення податкового навантаження на заможні верстви населення. Тому в даному контексті доцільно задіяти такі об'єкти оподаткування, які не спричинять надлишкового податкового тягаря на незаможних громадян (податок на майно, дорогі автомобілі тощо).

Потужний потенціал оподаткування криється в тіньовій економіці. За оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі України рівень тіньової економіки у 2012 році становив 34% [1]. Міжнародні організації оцінюють цей показник в межах 50%. Тому вкрай важливо забезпечити вихід із тіні хоча би частини бази оподаткування. Сприяти цьому може зниження податкового навантаження з одночасним підвищенням ефективності податкового та митного контролю і збільшенням розміру штрафних санкцій.

Таким чином, ми можемо висновкувати про необхідність розширення в Україні бази оподаткування. В основу цього процесу має бути покладено концепцію інтенсифікації зростання економіки, механізми перенесення податкового навантаження на заможні верстви населення та зниження рівня тіньової економіки.

Література

1. *Оцінка обсягів тіньової економіки в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/file/link/187630/file/Shadow_Ikv2012.doc.*

Тетяна ВАЛГУРА

Головне управління Державної казначейської служби
України в Тернопільській області

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

Податкова реформа, яка протягом останнього часу проводиться у нашій державі, сприймається населенням досить скептично. Парадигму «податки – основа добробуту держави та суспільства» у нас уже давно не сприймають як загальнолюдську цінність. Люди не розуміють для чого їх примушують сплачувати податки і позбавляють значної частини заробітку, а зміни у податковому законодавстві ніяк не асоціюються у суспільстві із сигналом до економічного оздоровлення в країні.

Податкова грамотність і формування податкової культури – це одні з найважливіших умов для того, щоб податкові реформи почали працювати. Довіра до влади, розуміння і схвалення політики розподілу податків назавжди залишилися істотними чинниками стабілізації сплати податків. Кожен платник податків хоче бути впевненим у тому, що його кошти витратять в інтересах суспільства, на благо кожного громадянина, у т.ч. і його самого. Недоотримання податків викликає різноманітні соціально – економічні наслідки. А тому, покращення податкової культури знаходиться серед найважливіших проблем, від вирішення якої залежить розвиток економіки всієї країни.

У науковій літературі питання, пов'язані з дослідженням означеної проблематики знайшли широке відображення в працях таких вчених як: А. Василенко, А. Виходець, Т. Воїнова, Ю. Іванов, Б. Карпінський, Ю. Клепікова – Чижова, А. Крисоватий, О. Павленко, В. Сулима та інші.

Вперше термін «податкова культура» використав у своїй праці «Економія і соціологія податку на прибуток» Й. Шумпетер, який визначив, що податкова культура є вираженням людської духовності і творчості, спрямовані на збільшення рівня податкової свідомості суспільства.

Аналізуючи різні точки зору щодо сутності податкової культури слід зазначити, що дана категорія поширюється переважно на платників податків. В більшості випадків ототожнюються поняття податкової культури і податкової дисципліни. На нашу думку таке ототожнення є зовсім неприйнятним. Податкова дисципліна – важливий елемент податкової культури, вони співвідносяться як ціле і складова. Адже поняття податкової культури стосується не лише самих платників податків, а й інших суб'єктів податкових правовідносин – держави, органів місцевого самоврядування, органів податкової служби.

На нашу думку, під терміном «податкова культура» слід розуміти певну систему економіко-правових та соціально-психологічних відносин між суб'єктами оподаткування з приводу сплати податків і зборів, які ґрунтуються на їхньому професіоналізмі, відповідальності, правових знаннях та культурно-етичній поведінці.

На ефективність податкової культури платників вирішальний вплив має правова культура посадових осіб органів публічної влади, їхнє ставлення до законів, науковість і фаховість у створенні норм права, законність правотворчих процедур оподаткування, забезпеченість та захищеність суб'єктивних прав платників податків, дотримання принципу законності [1, с. 309]. Найближчими безпосередньо до платників податків є низові ланки податкової служби – податкові інспекції. Тому якість їхньої роботи з населенням є одним з вирішальних факторів успіху у цьому напрямі діяльності.

Низький рівень податкової культури в Україні пов'язаний з чинниками, які можна об'єднати у такі три групи [2]: чинники соціально – економічного, організаційно – управлінського та нормативно – правового характеру.

Недоліки соціально – економічного характеру пов'язані з дефіцитом бюджету, значним податковим навантаженням, інфляційними процесами, зниженням платоспроможності населення та фінансової стійкості підприємств. Податкова система України останніми роками не лише втратила динаміку якісного розвитку, але й породжувала різноманітні ризики для фінансової стабільності, що в результаті сприяло формуванню девіантної поведінки суб'єктів оподаткування.

До недоліків організаційно – управлінського характеру, які спричиняють ухилення від сплати податків, відносять: недосконалість системи обліку платників податків та контролю за їх діяльністю, низький рівень юридичної, економічної та психологічної підготовки працівників податкової служби, їх недостатня захищеність від фізичного та економічного тиску тощо.

Чинники нормативно – правового характеру демонструють податкову культуру органів законодавчої влади. Протягом двадцяти років незалежності України податкове законодавство характеризувалося високим рівнем нестабільності. Діяльність у сфері оподаткування регулювалася досить великою кількістю нормативних актів. Значним недоліком були розбіжності та суперечності в діючому законодавстві, надто велика об'ємність, а також невідповідність економічним і соціальним реаліям. Як наслідок, цього було достатньо, щоб підірвати рівень довіри громадян до діяльності владних структур.

Підсумовуючи, потрібно наголосити на тому, що саме податкова культура найбільшою мірою сприяє правомірній та соціально активній поведінці платників податків. Кожен громадянин повинен усвідомити свою причетність до державних проблем і бути впевненим, що він також бере участь у вирішенні найскладніших економічних і соціальних питань. Основна мета співпраці податківців і громадськості повинна полягати у досягненні добровільності сплати податків. Це вигідно державі, тобто і самій податковій службі, оскільки держава здешевлює функцію збору податків, і самим платникам податків – правильне застосування податкового законодавства збереже їх від штрафів і санкцій, зменшить кількість перевірок тощо. А приведення до відповідності вітчизняної податкової культури світовим стандартам забезпечить не тільки високий рівень податкових надходжень, але й сприятиме формуванню збалансованої податкової системи. Водночас треба пам'ятати, що власна система підвищення податкової культури повинна

базуватися на ментальних особливостях, історичних передумовах та соціально – економічних реаліях України.

Література

1. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
2. Василенко А. В. Формування податкової культури в Україні / А. В. Василенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2011_17...Vasilenko.pdf

Артем ВДОВИЧЕНКО

Науково-дослідний інститут фінансового права
Національного університету ДПС України

ОЦІНКА ЦИКЛІЧНО СКОРИГОВАНОГО БЮДЖЕТНОГО БАЛАНСУ В УКРАЇНІ

Для відповіді на питання реального фіскального простору країни, можливості консолідації та її кількісних параметрів необхідними є попередні оцінки фіскальної позиції уряду. Номінальний бюджетний баланс не відображає реальної ситуації в економічній системі та у системі публічних фінансів. Саме з цієї причини в академічній літературі та аналітичній діяльності міжнародних фінансових організацій використовується концепція циклічно-скоригованого бюджетного балансу (*cyclically adjusted budget balance, CAB*) або структурного бюджетного балансу (*structural budget balance, SBB*). Індикатор *CAB* покликаний скоригувати фіскальні результати уряду на циклічні флуктуації економіки, які вочевидь призводять до коливань і в державних фінансах. Іншими словами, цей показник має визначити, яким мав би бути бюджетний баланс, якби економіка розвивалась своїм «нормальним» шляхом, наприклад за сценарію, коли економіка розвиваються з постійними темпами у середньостроковій перспективі [1].

Для проведення розрахунків ми застосували певну модифікацію методу ОЕСР [2]. Для проведення коригування на циклічність нами було проаналізовано щоквартальні бюджетні та макроекономічні показники за період 2001-2011 рр. При цьому було розраховано ряд коефіцієнтів еластичності різних категорій бюджетних надходжень та видатків по відповідним макроекономічним базам. Для сторони надходжень: прибутковий податок з громадян – наявний дохід населення; податок на прибуток підприємств – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування; податок на додану вартість – кінцеві споживчі витрати; акцизний збір із вироблених в Україні товарів, акцизний збір із ввезених на територію України товарів, ввізне мито – кінцеві споживчі витрати. Для сторони видатків: заробітна плата працівників бюджетних установ – рівень заробітної плати у приватному секторі економіки; загальні бюджетні видатки на пенсійне забезпечення відповідно до функціональної класифікації – заробітна плата населення України. Зазначимо, що представлені показники дещо відрізняються від запропонованих у методі, на який ми посилаємось. Це спричинено тим, що ряд даних неможливо сформувані з необхідною точністю та дискретністю, наприклад – це кількість зайнятих у державному секторі економіки. У таких випадках ми проводили заміну показника на такий, що є більш доступним і також добре апроксимує необхідні економічні процеси. Також, авторами аналізувались ряд інших еластичностей між категоріями бюджету та відповідними базами, що можуть демонструвати циклічні коливання і впливати на бюджет. Ті змінні, що не включені до представленого аналізу продемонстрували нульову еластичність. Оцінка цих коефіцієнтів проводилась через побудову регресій наступної специфікації:

$$\ln B_{c,t}^j = \alpha + \sum_1^i \gamma_i \ln B_{c,t-i}^j + \sum_1^k \beta_k \ln V_{c,t-k}^j + A + \varepsilon \quad (1)$$

де коефіцієнт еластичності (β_k) може змінюватись в часі, а макроекономічна база, відповідно, впливати на категорію бюджету з певним лагом. Лаги в моделі підбирались таким чином, щоб прибрати автокореляцію із залишків. Перед проведенням розрахунків з даних було видалено тренд через застосування НР-фільтру. Для розрахунків використовувались дані зі